

G. Bogár Edit

A LAPP MADÁRNEVEK

Nyelvészeti elemzés

ÖSSZEFOGLALÁS

A lapp madárnevek feldolgozása során minden hozzáférhető nyomtatott forrásban megtalálható összes madárnevet összegyűjtöttem, ezek között nemcsak közelebről meghatározható genus- és speciesnevek voltak, hanem olyanok is, melyeknek jelentése nem vagy csak részben volt megfejthető. Nem tettem kivételt a gyűjtés során a hasonló munkákban hagyományosan nem szereplő háziszárnyasok nevével sem, s ugyancsak bevettem az adattárba a gyaníthatóan – bár a terepmunka hiánya miatt nem bizonyíthatóan – hapax legomenonokat, a gyermeknyelvi szavakat, valamint az olyan általánosabb kategóriákba tartozó szavakat is, mint pl. 'madár', 'vízimadár', 'ragadozó madár' stb. Ennek oka az volt, hogy igyekeztem minél teljesebb képet adni a lapp nyelvben található minden, madarat jelentő szóról, s ezek közül nem maradhattak ki ezek a szókészleti elemek sem.

A gyűjtött szóanyagot alfabetikus rendben mutattam be a szójegyzékben. A szócikket két fő részre bontottam: az első a szó nyelvjárási előfordulásait, valamint jelentéseit és a szóanyag forrásait tartalmazza, a második az adott szó etimológiáját és annak forrásait.

Az adatok elemzése az alábbi szempontok szerint történt: nyelvjárási megoszlás, eredet és szerkezet szerinti elemzés.

A nyelvjárási megoszlás vizsgálata során megnéztem, milyen arányban található az adattárban egy, két, három, négy, öt, hat, ill. valamennyi nyelvjárásban előforduló szavak. A megoszlásokat aszerint is minősítettem, mennyire tekinthető gyakorinak vagy éppen szórványosnak. Az eredmények azt mutatják, hogy a valamennyi vagy csaknem valamennyi nyelvjárásban megtalálható madárnevek között meglehetősen nagy arányban vannak alapnyelvi eredetű szavak, míg a csak egy nyelvjárásból vagy két-három, de nem tipikus megoszlást mutató nyelvjárásból kimutatható szavak között ezek aránya csekély, s ez nem egyszer egyenesen akadály, de legalábbis bizonytalansági tényezője is lehet az alapnyelvi eredeztetésnek.

Az eredet szerinti elemzés során külön megvizsgáltam a különböző alapnyelvi rétegekből származó madárneveket, ennek során a korábban alapnyelvinek tartott szavak

közül kettővel kapcsolatban erős kételyeimnek adtam hangot. A jövevényszavak átvételi irányai a skandináv, finn(ségi) és az orosz, s ezek az etimológiai rétegek is szoros kapcsolatot mutatnak a nyelvjárási megoszlással: régi skandináv eredetű szavak minden nyelvjárásban vannak, de újabbak a keletiekbe már nem kerültek be; finn jövevényszavak nincsenek a legdélebbi nyelvjárásokban, orosz jövevényszavak pedig csak keleten fordulnak elő.

A szerkezet szerinti elemzésben a belső keletkezésű szavakat vizsgáltam. A két legfontosabb szóalkotási típus a képzett és az összetett szavak csoportja, valamint a madárnevek szempontjából igen fontos hangutánzás, de vannak ritkább keletkezési típusok, ide tartozik az elvonás, az elhasonulás, valamint a népetimológia, mely utóbbi típus formálisan nem egyszer volt besorolható valamely másik csoportba. Ebben a részben mutattam be a gyermeknyelvi elemeket is, melyek egyikének külön érdekessége, hogy nem szóteremtéssel jött létre, hanem finn jövevényszó, mely a lappban ráadásul jelentésváltozáson is átment.

Külön fejezet szól az északi-lappban megfigyelhető újabb keletű madárnevekről, mivel a terminológiaalkotás feltétele annak, hogy a nyelv státusza emelkedjék, és alkalmas legyen a tudományos és hivatalos használatra. A madárnevek terén ez a folyamat az északi-lappban igen jól halad, és ezzel példát mutathat nemcsak a többi lapp nyelvjárás, hanem oroszországi rokon nyelveink számára is.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a lapp madárnevek rendszere nem mutat jelentős eltérést a többi nyelv madárneveitől: megvannak benne a népi és mesterséges nevek, az általánosan valamiféle madárra utaló és a konkrét fajt, fajtát jelölő nevek, találunk a nyelvterület egészén ismert és marginális használatú szavakat, valamint keletkezési típusaik és szerkezetük sem mutat jelentős eltérést pl. a magyar, finn, észt vagy éppen az angol, német madárnevektől. Ugyanakkor nem jelentéktelenek a speciálisan a lappra jellemző tulajdonságok sem: ilyenek pl. a más nyelveknél erősebb nyelvjárási megosztottság, a hivatalos nevezéktan hiánya miatt a népi nevek és a nyelvjárási alakok dominanciája, valamint az egyes keletkezési típusok arányainak eltérése más nyelvekétől. Kutatásaim megvilágítottak néhány olyan tényt és összefüggést, mely a madárnevek összegyűjtése nélkül talán rejtve maradtak volna (pl. a nyelvjárási megoszlások vizsgálata és ennek összefüggése az etimológiai típusokkal), valamint jó néhány szó etimológiáját sikerült felderíteni, ill. néhány korábbi eredeztetést megkérdőjelezni. A monografikus feldolgozás ténye mellett mindezek az eredmények alkotják jelen munkám legfontosabb eredményeit.